

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**«СЬОМІ ТАВРІЙСЬКІ ЮРИДИЧНІ
НАУКОВІ ЧИТАННЯ»**

4–5 лютого 2022 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Ховпун Олексій Сергійович – директор Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, доктор юридичних наук, доцент;

Волкова Юлія Анатоліївна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Клименко Олена Вікторівна – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Недюха Микола Петрович – доктор філософських наук, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, Заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Академії наук вищої школи України;

Федоренко Владислав Леонідович – доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України;

Муляр Галина Володимирівна – професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Академії праці, соціальних відносин і туризму, доктор юридичних наук, доцент;

Часова Тетяна Олександрівна – доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Академії праці, соціальних відносин і туризму, кандидат юридичних наук, доцент;

Катеринчук Катерина Володимирівна – завідувач кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор юридичних наук, доцент

Сьомі Таврійські юридичні наукові читання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 4–5 лютого 2022 р. – Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2022. – 68 с.

ISBN 978-966-992-743-9

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Сьомі Таврійські юридичні наукові читання», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського 4–5 лютого 2022 р.

УДК 34:001.8(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Панфьорова М. А.

Конституційні документи на території України
доби національно-визвольних змагань
через призму прав людини 6

Томкіна О. О.

Правова культура як позитивний чинник якості
національного законодавства України
та її роль у сфері правотворчості 10

НАПРЯМ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Барчук В. Б., Логінов О. А.

Парламентський контроль за діяльністю
Служби безпеки України 14

Кінаш Н. Б.

Принцип єдиного громадянства: національно-правовий контекст... 17

НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Кащук К. В., Миколаєць В. А.

Судові та альтернативні способи вирішення
цивільно-правових спорів: проблеми та перспективи 22

НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Пільков К. М.

Дія принципу *res judicata* та перегляд судових рішень
у зв'язку з встановленням неконституційності
застосованого правового акта..... 26

НАПРЯМ 5. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Міхровська М. С.

До питання відмежування цифрового урядування
від урядування електронного 31

Недоступ К. К., Льющенко Г. В. Правове регулювання повноважень органів місцевого самоврядування у сфері справляння місцевих зборів.....	34
Плюснін К. М. Використання зброї та спеціальних засобів членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону.....	37
НАПРЯМ 6. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА Акімов М. О. До проблеми кримінально-правової охорони критичної інфраструктури	40
Власик В. А. Мета та завдання превентивної діяльності в місцях позбавлення волі.....	43
Давиденко В. Л. Загальні принципи організації праці засуджених.....	45
Дегтярьова О. Допустимість електронних доказів	49
Дем'яновський В. В. Алгоритми дій слідчого і типові версії в залежності від специфіки слідчих ситуацій під час розслідування привласнення, заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчиненого військовою службовою особою	52
Лимаренко Ю. С. Деякі аспекти запобігання домашньому насильству за матеріалами Харківського регіону.....	56
Полуніна Н. Є. Деякі питання процесуального статусу спеціаліста та експерта.....	60

**НАПРЯМ 7. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО
ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

Ярошенко М. В.

Реформа Європейського суду з прав людини
з позиції Копенгагенської конференції високого рівня

2018 року 64

НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Пільков К. М.

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу міжнародного
приватного права та правових проблем євроінтеграції
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

ДІЯ ПРИНЦИПУ *RES JUDICATA* ТА ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ВСТАНОВЛЕННЯМ НЕКОНСТИТУЦІЙНОСТІ ЗАСТОСОВАНОГО ПРАВОВОГО АКТА

З внесенням у 2017 році змін до процесуальних кодексів, які, зокрема, встановлювали механізм застосування норм Конституції України як норм прямої дії у випадку, коли суд доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, з новою силою розгорнулася дискусія про застосування положень процесуальних кодексів про перегляд судових рішень за виключними обставинами з підстав встановлення Конституційним Судом України (далі – КС) неконституційності (конституційності) правового акта.

Відповідно до частини першої статті 320 ГПК України судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами. Згідно з пунктом 1 частини третьої зазначеної статті підставою для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є встановлена КС неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане. Аналогічну норму містять пункт 1 частини третьої статті 423 ЦПК України, пункт 1 частини п'ятої статті 361 КАС України. Також відповідно до пункту 1 частини третьої статті 459 КПК України виключною обставиною визнається встановлена КС неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом.

Водночас, принцип правової визначеності, який невід'ємно притаманний праву Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на чому неодноразово наголошував Європейський

суд з прав людини у своїх рішеннях (зокрема у § 58 рішення у справі «Маркс проти Бельгії» від 13.06.1979, заява № 6833/74), дозволяє не вдаватися до перегляду судових рішень, які мали місце до прийняття рішення ЄСПЛ як рішення прецедентного або загального характеру, яке формує певну правову позицію. До таких рішень загального характеру належать і рішення конституційних судів. При цьому, як визнає ЄСПЛ, публічне право окремих країн обмежує можливість прийняття конституційними судами рішень, які мають зворотну дію у часі.

Така ж ситуація має місце в Україні, як видно з норми статті 91 Закону України «Про Конституційний Суд України», відповідно до якої закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення КС рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

Варто відзначити, що Венеційська комісія у своєму огляді практики індивідуального доступу до конституційного правосуддя вказала, що рішення конституційних судів з дією *ex tunc* не впливають на остаточні рішення суду. Відповідно, правова визначеність з точки зору остаточних рішень суду має перевагу у більшості держав, у яких передбачено ретроспективну дію рішень конституційного суду (наприклад в Італії, Португалії) [1, с. 51].

Разом з цим, пунктом 1 частини третьої статті 320 ГПК України, як виняток з цього загального підходу, визначено, що встановлена КС, зокрема, неконституційність закону чи його окремих положень є підставою для перегляду судового рішення у зв'язку з виключними обставинами у тому разі, якщо це судове рішення набрало законної сили, однак ще не виконане.

Застереження щодо можливості перегляду судового рішення у зв'язку з виключними обставинами у разі, якщо воно ще не виконане, ґрунтується на принципі юридичної визначеності, який вимагає поваги до принципу *res judicata*, тобто поваги до остаточного рішення суду, що розкривається у максимі “*res judicata pro veritate habetur!*” – “судове рішення визнається за істину”. Суть принципу полягає у тому, що рішення суду, яке набрало законної сили, є обов'язковим, не може ставитися під сумнів та підлягає виконанню, тобто вирішення судом спірного питання визнається за істину.

Дія принципу *res judicata* передбачає встановлення у відносинах між сторонами спору, вирішеного остаточним і обов'язковим для сторін судовим рішенням, стану правової визначеності. Вирішуючи господарський спір, суд застосовує правовий акт, а у випадку, якщо доходить висновку, що правовий акт суперечить Конституції України, не застосовує його з дотриманням порядку, встановленого частиною

шостою статті 11 ГПК України, і, вирішивши таким чином спір, встановлює стан правової визначеності у відносинах між сторонами. За судовим рішенням, яке не потребує виконання, такий стан і наслідки, передбачені судовим рішенням, встановлюються одразу з набранням рішенням сили. Разом з тим, відповідно до статті 1 Закону України «Про виконавче провадження» виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження і примусового виконання зокрема судових рішень. Наслідки, передбачені судовим рішенням, яке потребує виконання, остаточно настають після виконання цього судового рішення. Саме з виконанням судового рішення реально поновлюються права особи, яка зверталась з відповідним позовом до суду, і яка за наслідками виконання судового рішення отримує визначеність, на яку може покладатись, реалізуючи свої права.

Встановлена КС неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, має значення, перш за все, як рішення загального характеру, яким визначається правова позиція для вирішення наступних справ, а не як підстава для перегляду справи із ретроспективним застосуванням нової правової позиції і зміни таким чином стану правової визначеності, вже встановленої остаточноним судовим рішенням. Виняток процесуальним законодавством встановлено для випадків, коли рішення суду ще не виконане, тобто коли наслідки, передбачені ним, остаточно не настали.

Цей підхід автора був втілений у судову практику і відображений у висновках у цілому ряд постанов, спершу у господарській юрисдикції. Таких висновків доходив Верховний Суд у підпунктах 8.2–8.10 постанови від 25.02.2020 у справі № 908/1811/17. Аналогічні висновки викладені у постановках Верховного Суду від 29.10.2019 у справі № 922/1391/18, від 14.01.2020 у справі № 910/4473/17, від 14.01.2020 у справі № 910/20190/16.

В адміністративній юрисдикції мала місце спроба змінити цей підхід (ухвала колегії Касаційного адміністративного суду від 20.02.2020 у справі № 808/1628/18 про передачу справи на розгляд Великої Палати), однак Велика Палата Верховного Суду ухвалою від 25.03.2020 повернула цю справу колегії, не погодившись з тим, що рішення цього питання у зазначеній справі становить виключну правову проблему.

Надалі Велика Палата Верховного Суду застосувала цей підхід у кримінальній юрисдикції (постанова від 18.11.2020 у справі № 4819/49/19), а Верховний Суд також в адміністративних справах (постанова від 28.01.2021 у справі № 808/1491/16, ухвала від 23.12.2020 у справі № 9901/106/19, від 18.03.2021 у справі №815/1349/16).

Певною мірою викладений вище підхід був підтриманий у доктринальних розробках, принаймні у тій частині, яка стосується встановленого процесуальним законодавством обмеження на перегляд рішень, які підлягають примусовому виконанню. Водночас, на думку Т. Цувіни, якщо ж рішення не потребує примусового виконання, то зазначена умова взагалі не застосовується за замовчуванням, адже рішення за позовами про визнання та про перетворення за своєю природою не передбачають такого виконання. Проте це не означає, що такі рішення не можуть бути об'єктами перегляду за виключними обставинами [4, с. 140].

Серед дослідників і надалі обстоюється думка, що особа, справу якої було вирішено на підставі неконституційного закону (його окремих положень), повинна мати змогу одержати сатисфакцію внаслідок порушення своїх прав, і саме для цього вона звертається із заявою про перегляд справи за виключними обставинами. І суд має керуватися конституційним принципом, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, насамперед, щодо питань, коли внаслідок дії неконституційного закону були порушені її права [2]. У зв'язку з цим, на думку Д. Зятіної, незрозуміло, чому законодавцем обмежується можливість перегляду рішення у зв'язку з виключними обставинами внаслідок неконституційності закону після того, як рішення було виконане [3, с. 83].

Видається, що прояснити підхід законодавця можна, якщо проаналізувати процесуальні норми в комплексі, як це було зроблено вище, враховуючи, що в актуальних редакціях процесуальних кодексів закладено інструменти, які дозволили судам на практиці перейти від панування у процесі принципу законності до принципу верховенства права. Одним з таких інструментів є процесуальне право суду не застосувати норму закону, якщо він доходить висновку про її неконституційність. Тобто, суд у кожній конкретній справі «творює право», вирішує справу за своїм розумінням того, що відповідає принципу верховенства права, і результат застосування цього права у кожній конкретній справі має встановлювати правову визначеність, яка, як правило, не може бути похитана, якщо вона створила певні наслідки (рішення виконане).

Список використаних джерел:

1. On Individual Access to Constitutional Justice, European Commission for Democracy through Law, Study N° 538 / 2009, Strasbourg, 27.01.2011. URL: [https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)039rev-e](https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)039rev-e)

2. Єзров А. Конституційна скарга і виключні обставини для перегляду справ. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/811129/>

3. Зятіна Д. Перегляд судових рішень у зв'язку з виключними обставинами на підставі п. 1 ч. 3 ст. 320 ГПК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 81–85. DOI:10.32849/2663-5313/2020.4.13

4. Цувіна Т. А. Інститут конституційної скарги та перегляд судових рішень за виключними обставинами в контексті принципу верховенства права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Т. 1, № 3(28). С. 136–141. DOI: 10.32837/пуув.v1i3(28).336

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«СЬОМІ ТАВРІЙСЬКІ ЮРИДИЧНІ
НАУКОВІ ЧИТАННЯ»

(м. Київ, 4–5 лютого 2022 р.)

Підписано до друку 10.02.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 3,95. Тираж 100. Замовлення № 0222-040.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.